

«*brocii* libros, quanti istius viri labor sit faciendus, omnes e-
«docuit.» Vide quoque Michaellem Foerschium [1].

Absone autem prorsus iidem protestantium scriptores de
inscitia aut ignorantia juris naturalis coarguunt catholicos
doctores, quos injuriae gratia scholasticos nominant. Qua
in re vel ipsius Grotii testimonio satis refelli possunt; ipse
namque haec proferre non dubitat (2): *Scholastici quantum
ingenio valeant, saepe ostendunt. Sed in infelicia, et artium
bonarum ignara saecula inciderunt: quominus mirum, si in-
ter multa laudanda, aliqua et condonanda sunt, Tamen ubi
in re morum consentiunt, vix est, ut errent, quippe perspi-
caces admodum ad ea videnda quae in aliorum dictis repre-
hendi possunt, in quo ipso tamen diversa tuendi studio lauda-
bile praebent modestiae exemplum rationibus inter se certan-
tes, non, qui mos nuper adeo litteras inquinare coepit, con-
viciis turpi foetu impotentis animi.* Quid quod, memora-
tum et celebre Grotii opus quidquid boni continet, illud velut
a fonte a catholicis doctoribus, quales sunt e. g. Dominicus
Soto, Molina, Suarez etc, derivavit; quos etiam passim ad
margines indigitat. Ostendant praeterea protestantium scrip-
tores vel unicum moralis doctrinae caput ab eorum doctori-
bus inventum vel exornatum, quod non fuerat a catholicis
jam in antecessum traditum. Wolfius quoque opibus scho-
lasticorum dives factus est, ut insipienti ejus practicam phi-
losophiam facile patere potest. Insaniunt itaque contrarium
opinantes Pufendorfius (3), Buddeus (4) Tomasius [5], Scheir-
schmidius (6), Fleischierus [7], quin et ipse Heineccius [8].
Vide quae hac de re egregie et uberrime disserit Joan. Franc.
Finetti (9).

Hanc protestantium in catholicos doctores qui Grotium
praecesserunt calumniam nunc temporis etiam repetit recen-

(1) In *Dissertatione* de philosophia morali et jurisprudentia
naturali christiana veterum Ecclesiae doctorum, in qua Clementis
Alexandrini, Gregorii Nisseni, Lactantii, et Augustini praeclara
ad rem exhibet exempla.

(2) *De jure belli et pacis*. Prolegomen. n. 52.

(3) *De jure Natur. et Gent.* Praef. edit. Lips. 1744.

[4] *Hist. juris Natur.* § XI.

(5) *Hist. jur. Natur.* cap. 3, § 11.

(6) Praefat. in *Element. juris Natur.*

(7) Praefat. *Instit. juris Natur. et Gent.*

(8) *Element. juris Natur.* Praef. edit. Venet.

(9) *De princip. jur. Natur. et Gent.* tom. 1. lib. 1. per to-
tum.

tissimus auctor, haud scio utrum protestans aut deista an ve-
ro utrumque simul, H. Ahrens (1) in libera Universitate
Bruxellensi Juris naturalis professor. Oleum autem prorsus
et operam perdes, si his catholicis doctoribus quempiam
parem velles invenire inter insanum saeculi decimi octavi
materialistarum vel deistarum philosophorum [quales sunt
Helvetius, Tracy, Condorcet, Diderot, Voltaire, Rousseau
etc.] agmen, quod ne cum sapientioribus quidem ethnicis
absque injuria possit comparari. Ex nostris recentioribus
in exornanda morali philosophia laudabile studium et ope-
ram navarunt, Finetti, Gerdil, Spedalieri, Zallinger, Murato-
ri, Stellini, Piccadori, Galluppi, Rosmini, Pacetti, aliique.

PARS PRIMA

DE FELICITATE SEU ULTIMO HOMINIS FINE, ET ACTIBUS HUMANIS GENERICE SPECTATIS.

1. Inter omnia hujus aspectabilis mundi entia, necessi-
tate eorum constitutionis in proprium finem directa, solus
homo utpote *rationalis* se ipsum in finem dirigit, atque
propter finem operatur, cum hoc perceptionem illius quod
tantum futurum est, et relationis mediorum cum fine requi-
rat: finis praeterea in actibus humanis praesertim mora-
libus principalis est motor et causa, hinc patet quaestiones
hujus partis nostri tractatus magnum inter se habere nexum,
praesertim si advertas quae Tullius de fine hominis seu
summo bono praeclare dixit (2): *Hoc enim constituto, in
Philosophia constituta sunt omnia.... summum autem bo-
num si ignoretur, vivendi rationem ignorare necesse est. Ex
quo tantus error consequitur, ut quem in portum se reci-
piant, scire non possint. Cognitis autem rerum finibus,
cum intelligitur quid sit, et bonorum extremum et malorum,
inventa vitae via est, conformatioque omnium officiorum.*

(1) *Cour de Droit Naturel ou de Philosophie du Droit* Bru-
xeles 1838 et 1840, ubi 1re livraison pag. 66. haec habet: *La phi-
losophie scolastique du moyen âge a fait faire peu de progrès au
Droit naturel, dont les principes, au lieu d'être rationnellement
développés, furent subordonnés à des dogmes religieux vagues et
souvent confus.*

(2) *De Finibus* lib. 5. cap. 6.

Supponimus autem in tractatione omnium subsequentium quaestionum inesse nobis Dei cognitionem, non logicam dumtaxat et idealem sed objective realem; illudque manifestum discrimen inter objectum intellectus et voluntatis seu inter verum et bonum, quod scilicet operatio intellectus praescindat ab actuali sui objecti existentia, operatio vero voluntatis eam necessario supponat, idque apertum fit ex diverso utriusque facultatis in suum objectum tendendi, seu illud prosequendi modo (1).

CAPUT I.

DE FELICITATE SEU ULTIMO HOMINIS FINE.

2. Posse et debere actu dari felicitatem seu beatitudinem quae sit ultimus omnium hominum finis in comperto habetur; etenim humanae naturae constitutio id intrinsece postulat, tum quia secus non haberet certum terminum in quem juxta rationis dictamen suas dirigeret operationes, tum quia in intentionibus sicut et in electionibus nequit fieri progressus in infinitum (2). Praeterea appetitus cujusdam felicitatis, sit non essentialis saltem naturaliter (3) omnibus

(1) Discriminis hujus ratio inde petenda est, quod intellectus tendat in verum per *intuitum*. voluntas autem in bonum per *prosecutionem*. Vide, si vacat, quae de hoc discrimine diximus in *Metaphysica* et praesertim *Psychologiae* cap. 3. in initio.

(2) In iis quae appetimus propter aliquid aliud animus noster non conquiescit, sed ultra semper porrigitur, estque velut in continua tendentia: si itaque nihil esset quod ratione suit et tamquam quid ultimum appeteremus, sequeretur 1°. tendentiam hanc inanem esse, utpote fixo termino destitutam: 2°. vergere ad impossibile, cum in iis quae ultra et ultra sine ullo limite variari queant deberet posse transiri infinitum, et insuper supponat terminos relativos, absque eo quod a relatione non pendet.

(3) Revocanda hic est in mentem nota illa distinctio inter *essentialem* et *naturalem* alicuius entis proprietatem; qua distinctione supposita, evidens erit, appetitum cujusdam felicitatis indeterminate sive saltem imperfectae, esse homini essentialem, sicut essentialis est homini habere voluntatem ac per consequens rationalem tendentiam in bonum, bonum enim et felicitas indeterminate accepta convertuntur. Quod si sermo fiat de felicitate perfecta atque perpetua, haec non nisi animo nostro naturalis, seu quatenus physice ita constitutus fuit, esse dicenda est, cum conceptus entis finiti ratione et voluntate praediti nullatenus pe-

hominibus insitus, utpote ab educationis, conditionis, praedudiciorum, et opinionum diversitate minime pendens, tamquam vox ipsius naturae habendus est; unde merito dicebat S. Augustinus (1): *omnium sententia est, qui ratione quomodo uti possunt, beatos esse omnes homines velle, et alibi (2) reprehendens quorundam non rectas assertiones subjecit: At si dixissent, omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixissent aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. Quidquid enim aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate, quae omnibus hominibus satis nota est, non recedit.* Porro natura nihil frustra operatur, neque Deus poterat frustraneas suoque destitutas objecto propeasiones cuilibet tribuere naturae. Quaestio itaque hac in re circa duo versabitur, scilicet, quodnam sit objectum hujus felicitatis, et in quo consistat ejusdem assecutio. Quia vero horum inquisitio postulat claras notiones *appetitus, boni, et finis*, omissis pluribus de hoc in metaphysica dictis (3), juvabit in primis paucis perstringere ea quae propius ad praesentes pertinent quaestiones.

ARTICULUS I.

NOTIONES PRAEVIAE.

3. Appetitus, seu propensio animi nostri in bonum, dividi solet in *naturalem* et *elicitem*, qui potest esse sensitivus vel rationalis, non quasi appetitus *elicitem* non fundaretur quoque, vel non proveniret a natura et vi subjecti appetentis, sed quia hic exeritur ab animo sponte et ex praekoncepta clara appetibilis objecti cognitione, ille vere perficitur quadam necessitate et impulsu naturae, non supposita etiam

reat, etsi supponatur tale ens ad aliquam dumtaxat temporalem felicitatem ordinatum.

(1) Libr. 10. *de Civit. Dei* cap. 1.

(2) Lib. 12. *de Trinit.* cap. 13. Porro reprehendit ibidem quorundam histrionum impudentiam, qui indoctae plebis cogitata atque sensa se divinatorios simulantes atque repromittentes, fidem datam solvere autumabant dicendo e. g. omnes divites esse vultis: omnes homines laudari desiderant: etc.

(3) Videri haec possunt *Theolog. natur.* cap. 1. art. 2. *Psycholog.* cap. 2. art. penultimo. *Cosmolog.* art. ultim.

clara objecti in quod fertur cognitione, ita ut in tali appetitione, juxta praedestinationem Auctoris naturae, animus potius agatur in finem, quam agat propter finem. Idem dicatur de aversione mali. Appetitu sive naturali sive elicitu non ferimur nisi in aliquod bonum sive illud fuerit verum sive apparens, sicut non aversamur nisi malum saltem quoad apprehensionem; tum quia unaquaeque facultas speciem sumens a suo objecto, extra illud ferri non potest; cum etiam quia malum quatenus malum, utpote privatio realitatis et convenientiae non nisi rationem aversionis seu fugae, et bonum quatenus bonum, utpote enti conveniens et illud perficiens, non nisi rationem appetitionis vel prosecutiones habere potest. Adde etiam, quod sicut intellectus nequeat approbare falsum quatenus est falsum, et reprobare verum quatenus est verum, ita et voluntas debet se habere relate ad malum et bonum. Ejus autem libertas id tantum postulat ut inter plura bona unum alteri, vel etiam malum bono, sed semper sub aliqua saltem apparenti ratione boni, praesferre et eligere veleat. Hinc et desperati, et qui violentas sibi manus injiciunt, non appetunt *non esse* seu malum *ratione sui*, sed ratione immunitatis a calamitate vel angustia; et ipsi damnati non aversantur Deum, nisi sub falso conceptu tamquam injusti et crudelis.

4. Bonum considerari potest vel *absolute* seu *in se*, scilicet tamquam aliqua realitas metaphysica, aut physica; vel *relative*, tamquam quid perficiens et conveniens naturae alicujus entis; hoc secundo modo spectatum definiri potest cum Aristotele, *id quod omnia appetunt*, quae definitio *simpliciter* vera erit, si eam ita intelligas, ut omne id quod appetitur sit aliquod bonum, per *analogiam* dumtaxat, si ad rationem boni requiras ut ab omnibus entibus appetatur: etenim prope, dictus appetitus utpote aliquam cognitionem rei appetendae et intrinsecam aclivitate supponens, nequit convenire rebus inanimis, in ipsis igitur non datur nisi quaedam perfectionis eorum naturae convenientis exigentia, quae ab extrinseca ordinatione dimanat, sumiturque per *analogiam* pro quadam appetitione. Hinc colliges quid intellexerint antiquiores philosophi hac eorum generalissima assertionem sive axiomate, *omne ens appetit suum esse*. Bona quae appetimus alia sunt *creata*, scilicet, bona fortunae sive externa, et bona animi sive interna; aliud *increatedum*, quale est solus Deus.

5. Finis, seu id propter quod causa efficiens operatur, spectari potest vel quatenus est in *intentione* agentis, et su-

mitur tamquam principium vel causa finalis operationis, movens et alliciens operantem ad opus, vel quatenus est *terminus* operationis, et tunc accipitur materialiter et objective, nempe pro ipso objecto expelito, quod ratione sui amatur et quaeritur, et in cujus assecutione appetitus conquiescit, per oppositionem videlicet ad media, quae non appetuntur nec amantur nisi ratione alterius, id est finis, ad cujus assecutionem conducant: sic e. g. medicinae sunt medium ad sanitatem, quae ratione sui proxime appetitur. Verum quia sanitas potest adhuc referri tamquam medium ad aliquid, hinc non est finis ultimus *simpliciter et absolute*, sed tantum relative, id est in suo genere et *secundum quid*. Ut itaque aliquid sit finis *ultimus simpliciter, et absolute*, debet expeti ratione sui integre et totaliter, nec ad aliud posse referri. Finis et bonum convertuntur licet inadaequate (1); finis igitur hominis *ultimus simpliciter* erit bonum illud quod tantum ratione sui appetitur et amatur ex integro, et in cujus assecutione appetitus hominis perfecte conquiescit; idque colligitur ex ipsa *ultimi simpliciter* finis natura, et oppositione ad finem *relative* ultimum, nec non ex facto; siquidem vel nihil esset admittendum tamquam finis ultimus, quod est falsum ex dictis superius (n. 2.), vel si quid hujus generis admittatur, debet illud non nisi ratione sui posse appeti, secus non differret a fine *proximo* seu tantum *secundum quid* ultimo: constat insuper posse hominem intendere aliquid in cujus assecutione plane conquiescat, et ad quod dirigat totum se, et omnia sua, quantum est ex modo appetendi.

Porro homo finem suum ultimum *simpliciter*, vel appetit sub quadam universali seu comuni ratione cujusdam boni sufficientis, perfecti, et necessarii; vel sub ratione alicujus boni determinati, in utroque casu nequeunt ab homine duo aut plures fines *simpliciter* ultimi *simultaneae* intendi; quod de primo est per se manifestum, cum bonum sub ratione communi et transcendentali apprehensum nequit esse nisi unicum, nec in eo ut tali fas est varietatem excogitare (2). Secundum vero evidenter proba-

(1) Cum finis alliciat operantem ad opus, debet necessario esse aliquod bonum saltem in apprehensione; hinc omnis finis intentus est aliquod bonum. Quia vero aliqua bona e. g. sumptio cibi et potus relate saltem ad hominem, nequeunt habere rationem finis; hinc non omne bonum potest esse consideratum tamquam aliquis finis.

(2) In transcendentali conceptu, ut constat ex Logica et Me-

tur, nam ex ratione finis simpliciter ultimi, bonum quod appetitur debet existimari tamquam per se sufficiens, necessarium et appetitum perfecte quietans; si igitur unum tale est, alterius necessitatem, et simultaneam potentiam appetitus tendendi in istud excludit; vel si hoc non excludat, neutrum illorum bonorum erit finis simpliciter ultimus, sed potius complexio utriusque.

6. Nec juvat oponere 1.º; saltem per errorem circa naturam finis ultimi poterit homo appetere simultanee duo bona sub ratione finis ultimi simpliciter; sicut per errorem potest colere duos Deos. 2.º; qui duplex grave peccatum simultanee patrat, in duabus rebus creatis quas praefert Deo, finem suum ultimum simultanee constituit: 3.º; recte amamus Deum etiam simultanee, et ut ultimum finem seu bonum propter se ipsum amabile, et ut finem ultimum nostrum, seu quia est bonus nobis; ergo duplicem finem etc.

Etenim respondemus ad 1.^m. qui speculativus errat et ex inde existimat, se amare plura bona ut fines ultimos simpliciter, non impeditur, quominus praecise et in exercitio non intendat illos ut fines dumtaxat relativos, quandoquidem alterutro tantum non es revera contentus.

Eadem responsio valet ad 2.^m; praeterea nos defendimus duos fines ultimos non posse simultanee appeti sub propria dumtaxat et formali ratione finis simpliciter ultimi; jam vero non est necessarium, quod peccator peccando tendat in duas res creatas sub formali ratione ultimi simpliciter finis et boni sufficientis, sed interpretative dumtaxat, et secundum moralem imputationem; quatenus videlicet, sciens propter inordinatum illarum rerum amorem amitti Deum et suum ultimum finem, nihilominus ita easdem prosequitur, ut saltem implicite nuncium remittat Deo libensque et volens ita iisdem inhaeret quasi ipsae ejus ultimum constituerent finem (1).

tapysica, omnis differentiae notio excluditur, igitur objectum hujusmodi conceptus nequit esse multiplex.

(1) Quidam auctores ad declinandam hujusmodi difficultatem inquirunt, eum qui duo vel plura peccata simultanee patrat non duas vel plures res creatas sed se ipsum dumtaxat Deo praeferre, quatenus nempe id facit semper ex inordato suis ipsius amore. Verum quia plerique doctorum vel ex eo turpitudinem peccatorum eruunt, quod peccantes rebus vilissimis Deum postponent, idque sensu implicito et interpretativo

Ad 3.^m. Dicimus, duo haec motiva amandi Deum possunt inprimis spectari conjunctim ita ut ex utroque exurgat unus finis ultimus, qui primo et ratione sui intenditur. Deinde si motiva haec ad duos distinctos actus referas, tunc tendentia in Deum tamquam bonum nobis, et hic, ut ita dicam, amor propriae utilitatis, qui dicitur amor concupiscentiae, ne sit inordinatus, non excludit tendentiam in Deum tamquam finem simpliciter ultimum propter se amabilem, amoremque ejus *gratuitum* seu benevolentiae, sed potius ab eo dimanat, vel ad ipsum implicite refertur. Non enim qui amat Deum tamquam bonum sibi, ordinat Deum ad se ut ad finem, seu ut minus perfectum ad perfectius (quod utique inordinatum esset), sed amat dumtaxat conjungi illi bono prout est bonum perfectissimum et ultimus finis suus.

7. Tandem sicut ultimus hominis finis ita et beatitudo sumitur, vel pro ipsa re extrinseca qua homo est beandus, et vocatur *beatitudo objectiva*, vel pro assecutione et possessione illius rei vel objecti, et dicitur *beatitudo formalis*; utraque tamen suo modo concurrat in unum, sine quo haberi nequit hominis beati status, quem Boëtius apte definiit, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*; quatenus nempe est assecutio ultimi ac supremi boni, quod ab homine *viribus naturae* desiderari potest, quodque in se cetera bona virtute praecontinens, *naturalem* ejus felicitatis capacitatem replet. Status hic praeterea postulat etiam dotes sequentes; 1.º, exclusionem omnis mali; quod potissime felicitati adversatur: 2.º, firmitatem et immutabilitatem in bono, a summa namque felicitate transitus fieri nequit nisi in statum ac conditionem deteriore: 3.º, indeficientiam seu perennitatem; etenim periculum amissionis illius status, jam per se solum constitueret maximam infelicitatem. Vide dicta alibi (1). De utraque istiusmodi beatitudine separatim sermonem habebimus.

semper verum est, patet responsionem a nobis datam sufficientissimam esse.

(1) *Psychologiae* cap. 1. art. 4